

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.04.2020, sp. zn. 30 Cdo 1712/2018, ECLI:CZ:NS:2020:30.CDO.1712.2018.1

Číslo: 90/2020

Právní věta: Dohoda zdravotnického zařízení a syna zemřelé o dočasném uložení těla zemřelé ve zdravotnickém zařízení, uzavřená před 1. lednem 2014, není sama o sobě neplatná pro rozpor se zákonem.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 30.04.2020

Spisová značka: 30 Cdo 1712/2018

Číslo rozhodnutí: 90

Číslo sešitu: 9

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Ochrana osobnosti

Předpisy: § 15 předpisu č. 40/1964Sb.

§ 2 písm. c) předpisu č. 256/2001Sb.

§ 39 předpisu č. 40/1964Sb.

§ 4 odst. 1 písm. f) předpisu č. 256/2001Sb.

§ 4 odst. 1 písm. h) předpisu č. 256/2001Sb.

§ 4 odst. 4 předpisu č. 256/2001Sb.

§ 5 odst. 1 předpisu č. 256/2001Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

I. Dosavadní průběh řízení

1. Žalobkyně se proti žalovanému a také L. B. J., která dříve v řízení vystupovala jako žalovaná 2), domáhala solidárního zaplacení částky 295 687 Kč s příslušenstvím v podobě zákonného úroku z prodlení (po částečném zpětvzetí žaloby o částku 70 933 Kč s příslušenstvím) s tím, že se jedná o náklady na uchování těla zemřelé I. B. (narozené dne XY a zemřelé dne 12. 8. 2007) za období od 16. 2. 2011 do 22. 4. 2013. Původní žalovaní jsou pozůstalými po zemřelé (žalovaný je synem zemřelé a původní druhá žalovaná je jeho manželkou), kteří nesouhlasí s pohřbením těla zemřelé, jež je tak uchováváno chlazením v chladicím zařízení žalobkyně.

2. Po úmrtí paní I. B. žalovaní dle svých tvrzení poukazovali na údajné podezřelé okolnosti jejího úmrtí a na potřebu řádně identifikovat tělo zemřelé, aby bylo vyloučeno, že nedošlo k trestnému činu. Věc byla šetřena Okresním státním zastupitelstvím v Jablonci nad Nisou a státní zástupkyně opatřením ze dne 20. 8. 2007, sp. zn. ZN 3258/2007, udělila souhlas s pohřbením těla zemřelé, jehož

již nebylo třeba pro účely trestního řízení vedeného u Policie České republiky, Krajského ředitelství Severočeského kraje, Územní odbor služby kriminální policie a vyšetřování Jablonec nad Nisou, pod sp. zn. 497/2007. K tomuto okamžiku také skončil jakýkoliv úřední pokyn k dalšímu uchování mrtvého těla zemřelé I. B. Žalovaní, coby pozůstalí, však nadále odmítali převzít tělo zemřelé a realizovat jeho pohřbení a současně nesouhlasili s tím, aby žalobkyně předala tělo příslušné obci k zajištění tzv. sociálního pohřbu postupem podle zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o pohřebnictví“). Vzhledem k těmto okolnostem bylo tělo zemřelé I. B. uchováváno chlazením v chladicím zařízení žalobkyně na výslovnou žádost žalovaných, nikoliv již na žádost orgánů činných v trestním řízení. Za období do 16. 2. 2011 byla pohledávka žalobkyně za oběma žalovanými za uchování těla zemřelé přiznána rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 5. 11. 2014, č. j. 14 C 45/2014-23. Předmětem sporu žalobkyně učinila požadavek na zaplacení žalované částky za dobu od 16. 2. 2011 do 22. 4. 2013 (z čehož byla již po podání žaloby žalovanými zaplacená částka 70 933 Kč).

3. Obvodní soud pro Prahu 1 jako soud prvního stupně rozsudkem ze dne 25. 1. 2017, č. j. 19 C 6/2015-120, žalobě zcela vyhověl ve vztahu k žalovanému (výrok I), vůči původní druhé žalované v celém rozsahu žalobu zamítl (výrok II) a rozhodl o nákladech řízení ve vztahu mezi účastníky řízení navzájem a vůči státu tak, že žalovanému uložil povinnost k jejich náhradě žalobkyni ve výši 89 348,18 Kč, žalobkyni uložil povinnost k náhradě nákladů řízení původní druhé žalované ve výši 3 600 Kč (výroky V a VI) a povinnost k náhradě nákladů řízení vzniklých státu rozložil mezi žalovaného částkou 3 395 Kč a žalobkyni částkou 849 Kč (výroky III a IV).

4. Takto soud prvního stupně rozhodl věc svým již v pořadí druhým rozsudkem, když první rozsudek ze dne 22. 4. 2015, č. j. 19 C 6/2015-26, jímž původně žalobu v celém rozsahu zamítl vůči oběma původně žalovaným (z důvodu absolutní neplatnosti jakéhokoliv ujednání mezi žalobkyní a žalovanými ohledně uchování těla zemřelé, pro rozpor se zákonem a zároveň pro nedostatek pasivní legitimace žalovaných, neboť náklady spojené s uložením lidských pozůstatků ve zdravotnickém zařízení hradí podle zákona ten, kdo sjedná pohřbení, a nesjedná-li nikdo, pak obec), byl zrušen usnesením Městského soudu v Praze ze dne 12. 11. 2015, č. j. 25 Co 344/2015-47. V tomto usnesení odvolací soud vyslovil závazný právní názor, že se jedná o případ posmrtné ochrany osobnosti podle § 15 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen „obč. zák.“), podle něhož po smrti fyzické osoby přísluší uplatňovat právo na ochranu osobnosti manželu nebo partnerovi a dětem, a není-li jich, jejím rodičům. Mezi toto právo patří i právo na ochranu lidské důstojnosti, z něhož vyplývá právo žalovaného jakožto syna zemřelé vstupovat do závazkového vztahu se žalobkyní a uzavírat s ní dohodu k uchování těla zemřelé, jež neporušuje pravidla důstojného zacházení s lidským tělem po smrti člověka, jakož i tomu odpovídající závazek k úhradě nákladů, které si tato služba poskytovaná žalobkyní vyžádala.

5. Soud prvního stupně ve svém druhém rozsudku vyšel ze zjištěného skutkového stavu, podle něhož tělo zemřelé I. B. je od roku 2008 doposud uchováno v chladicím zařízení žalobkyně (včetně rozhodného období od 16. 2. 2011 do 22. 4. 2013). Příslušné státní zastupitelství udělilo písemný souhlas s pohřbením těla zemřelé již dne 20. 8. 2007 a další trestní řízení, jehož účel by bránil pohřbení těla zemřelé, neprobíhá. Žalovaný jako syn zemřelé a jeho manželka nesouhlasí s převzetím těla zemřelé a s jejím pohřbením, trvají na tom, aby bylo nadále uchováváno chlazením. Oba původně žalovaní pak aktivně zabránili sociálnímu pohřbení těla, zajištěnému žalobkyní prostřednictvím Městské části Praha 8.

6. Vázán právním názorem odvolacího soudu posoudil soud prvního stupně zjištěný skutkový stav tak, že žalobní nárok na zaplacení nákladů na uchování těla zemřelé vznikl z nepojmenované ústní smlouvy, k jejímuž uzavření došlo mezi žalovaným a žalobkyní, přičemž se jedná o smlouvu platnou, neodporující zákonu, jejímž obsahem je závazek žalobkyně uchovávat tělo zemřelé ve svém chladicím zařízení a závazek žalovaného zaplatit náklady (cenu) této služby. Právní dovolenost takové smlouvy

plyne z práva na posmrtnou ochranu osobnosti zemřelé osoby uplatňované žalovaným jakožto jejím synem. Původně druhá žalovaná coby snacha zemřelé v tomto sporu není pasivně legitimovaná, neboť hmotné právo jí nepřiznává právní postavení osoby oprávněné uplatňovat právo na posmrtnou ochranu osobnosti zemřelé. Výše nákladů na uchování těla zemřelé v zařízení žalobkyně v rozhodném období byla zjištěna znaleckým posudkem a v tomto rozsahu je žaloba vůči žalovanému důvodná. Z uvedených důvodů soud prvního stupně žalobě vyhověl ve vztahu k žalovanému a vůči původně druhé žalované žalobu zamítl pro nedostatek pasivní legitimace. Rozhodnutí o nákladech řízení ve vztahu mezi účastníky navzájem bylo odůvodněno jejich úspěchem ve věci a vůči státu podílem účastníků na výsledku řízení.

7. Městský soud v Praze jako soud odvolací rozsudkem ze dne 9. 11. 2017, č. j. 25 Co 284/2017-164, potvrdil k odvolání žalovaného rozsudek soudu prvního stupně ve vztahu mezi žalobkyní a žalovaným ve vyhovujícím výroku I o věci samé a ve výroku V o nákladech řízení a ve výrocih o náhradě nákladů státu (výrok I rozsudku odvolacího soudu). Dále odvolací soud uložil žalovanému povinnost nahradit žalobkyni náklady odvolacího řízení ve výši 23 716 Kč (výrok II rozsudku odvolacího soudu).

8. Usnesením ze dne 9. 11. 2017, č. j. 25 Co 284/017-162, odvolací soud odvolání původně druhé žalované odmítl pro subjektivní nepřijatnost, neboť druhá žalovaná podala odvolání proti výroku rozsudku soudu prvního stupně, kterým vůči ní byla žaloba v celém rozsahu zamítnuta.

9. Odvolací soud vyslovil na témže skutkovém základě, jak jej zjistil soud prvního stupně, právní závěr, že za situace, kdy k uchování těla zemřelé matky žalovaného v zařízení žalobkyně došlo na výslovnou žádost žalovaného vycházející z jeho pochybností o okolnostech matčiny smrti a o totožnosti tělesných pozůstatků, přičemž žalobkyně tento požadavek akceptovala a uchování tělesných pozůstatků prováděla, má žalobkyně právo na zaplacení nákladů s tím spojených v obvyklé výši prokázané znaleckým posudkem. Právním důvodem žalobního nároku je dohoda účastníků a skutečnost, že žalobkyně poskytla plnění požadované žalovaným, jelikož nebyla ujednána cena plnění. Žalobkyně tedy má právo na zaplacení vynaložených nákladů v obvyklé výši, která byla znalecky prokázána. Dále odvolací soud vyslovil závěr, že okolnosti úmrtí matky žalovaného, jakož i otázka identity žalobkyni uchovávaných tělesných pozůstatků, je věcí trestněprávní, nikoliv občanskoprávní.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

10. Rozsudek odvolacího soudu napadl žalovaný včasným dovoláním, jehož přípustnost spatřuje v tom, že napadený rozsudek odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení právní otázky, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla řešena.

11. Žalovaný nesouhlasí se závěrem odvolacího soudu, podle něhož mohl platně se žalobkyní uzavřít dohodu o nakládání s tělesnými pozůstatky zemřelé matky (o uchování jejího těla v chladicím zařízení) a zavázat se přitom k úhradě nákladů tohoto uchování z titulu výkonu práva posmrtné ochrany osobnosti jeho matky, neboť takový závazkový vztah je v rozporu se zákonem pohřebnictví, který uzavření takové dohody neumožňuje, a to tím, že kogentním způsobem upravuje nakládání s tělem zemřelé osoby, lidskými pozůstatky či ostatky. Jakkoliv žalovanému, jakožto synu zemřelé I. B., náleží právo na posmrtnou ochranu osobnosti zemřelé matky podle § 15 obč. zák., nezahrnuje toto právo možnost libovolného nakládání s tělem zemřelé osoby či jejími tělesnými pozůstatky. Žalovaný i žalobkyně byli omezeni ohledně nakládání s tělem zemřelé matky právními předpisy platnými a účinnými v žalovaném období, zejména zákonem o pohřebnictví a navazujícími zákony – zákonem č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), a zákonem č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu (dále jen „zákon o péči o zdraví lidu“), které jsou ve vztahu speciality k občanskoprávním normám upravujícím právo na ochranu osobnosti.

Zákon o pohřbnictví upravuje podmínky pro zacházení s lidskými pozůstatky a s lidskými ostatky, přičemž účelem této právní úpravy je nejen zajištění důstojnosti nakládání s lidskými pozůstatky a s lidskými ostatky, ale též zajištění, aby nakládání s nimi neohrozilo veřejný zájem na ochraně zdraví a veřejný pořádek. Nebylo tedy možné se od kogentních ustanovení zákona o pohřbnictví odchýlit smluvním ujednáním, jehož předmětem by bylo nakládání s tělem zemřelé matky jiným způsobem, než zákon o pohřbnictví upravuje. Jelikož ujednání žalobkyně a žalovaného vedlo k tomu, že tělo zemřelé osoby je uchováváno, aniž k tomu jsou zákonné důvody a podmínky, a nebylo pohřbeno způsobem a ve lhůtách stanovených zákonem, přiči se takové ujednání zákonu a nemůže být platné pro rozpor se zákonem. Žalobkyně nebyla v tomto případě oprávněna uchovávat tělo zemřelé matky žalovaného a nemá ani právo na úhradu nákladů s tím spojených vůči němu, neboť by šlo o poskytnutí plnění za protiprávní jednání. Žalovaný tak předkládá dovolacímu soudu jako v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu dosud neřešenou dovolací otázku, zda je platné právní jednání žalobkyně a žalovaného, kterým byl ujednáán popsáný způsob nakládání s tělem zemřelé matky žalovaného.

12. Pro případ, že by se dovolací soud neztotožnil s jeho právním názorem, žalovaný v dovolání vyjádřil nesouhlas se závěrem odvolacího soudu, že otázka identity tělesných pozůstatků uchovávaných žalobkyní je věcí trestněprávní, a nikoliv občanskoprávní. V této souvislosti poukázal na to, že oba soudy uzavřely, že jako syn zesnulé matky je ve smyslu § 15 obč. zák. osobou příslušnou k uplatňování práva na ochranu osobnosti jeho matky, a proto oba soudy měly s ohledem na jeho námítky o pochybnostech a o totožnosti pozůstatků uchovávaných žalobkyní pečlivě zkoumat, zda chlazené pozůstatky patří skutečně jeho matce. Pokud by se totiž prokázalo, že uchovávané tělesné pozůstatky nepatří jeho matce, nebyl by vůbec osobou oprávněnou ve smyslu § 15 obč. zák. V tomto ohledu uvedl, že jak soud prvního stupně, tak soud odvolací, vzaly za prokázané, že poslední identifikace pozůstatků vyplývá z listu o prohlídce zemřelé, který byl vyplněn krátce po úmrtí jeho matky, přičemž však bylo rovněž prokázáno, že od té doby bylo s jejími pozůstatky mnohokrát manipulováno, a proto nemůže mít jistotu, zda se skutečně jedná o pozůstatky jeho matky. Zdůraznil dále, že ani přes jeho výslovnou žádost mu žalobkyně neumožnila identifikaci pozůstatků a kontroly jí poskytované služby, přičemž měl zájem jen na chlazení pozůstatků své matky, nikoli jiné osoby. V závěru vyjádřil názor, že pokud by mezi ním a žalobkyní vznikl závazkový právní vztah, musela by žalobkyně postavit na jisto, zda službu poskytovala a případně v odpovídající kvalitě, a dokud tak neučinila, muselo by na ni být pohlíženo tak, že je v prodlení s poskytováním plnění, a proto by nebyla oprávněna po něm požadovat zaplacení ceny za chlazení pozůstatků.

13. Žalovaný navrhl, aby byly rozsudky soudů obou stupňů zrušeny.

14. Žalobkyně souhlasila se závěry odvolacího soudu s tím, že podle jejího názoru dovolání není přípustné, a pokud by bylo shledáno přípustným, pak není důvodné. Zdůraznila, že se jedná o situaci zákonem o pohřbnictví neupravenou, kdy pozůstalý syn zemřelé matky má zájem o její tělo a sdělí zdravotnickému zařízení své rozhodnutí pohřbit tělo až tehdy, kdy bude odborně posouzeno, zda smrt nastala v důsledku trestného činu. Žalovaný doložil, že v této záležitosti jednal s orgány státního zastupitelství o možnosti provedení dalšího odborného posouzení tělesných pozůstatků, zda se matka nestala obětí trestného činu. Nešlo tedy o případ, že by nebyl ochoten přistoupit k pohřbení těla zemřelé matky, jakož ani o případ, kdy by nikdo z pozůstalých neměl o tělo zájem, a nezbývalo, než jej pohřbit tzv. sociálním pohřbem na náklady obce. Jelikož jde o situaci zákonem o pohřbnictví neřešenou a nepředvídanou, nemohla žalobkyně postupovat podle něj. Je tedy správný závěr odvolacího soudu, že žalovaný byl oprávněn z titulu práva posmrtné ochrany osobnosti zemřelé matky požadovat uchování těla zemřelé matky pro účely zjištění okolností jejího úmrtí, zda smrt nastala v důsledku násilného činu. Žalobkyně nemohla předat tělo k pohřbení postupem podle zákona o pohřbnictví proti vůli žalovaného, přičemž za situace, kdy souhlasil, že uhradí náklady na uchování těla, nebudou-li hrazeny z prostředků orgánů činných v trestním řízení, byl platně uzavřen

závazkový vztah. Žalobkyně má dále za to, že dovolání není ve věci přípustné, protože rozhodnutí odvolacího soudu není v rozporu s judikaturou Nejvyššího soudu a nejde ani o případ, který by v obecné rovině nebyl řešen, neboť „závazkové vztahy jsou v judikatuře řešeny běžně“. Žalobkyně navrhl, aby dovolání bylo odmítnuto jako nepřípustné, případně zamítnuto jako nedůvodné.

15. Pro úplnost Nejvyšší soud dodává, že ve vztahu žalobkyně a původní druhé žalované nebylo podáno dovolání a řízení mezi nimi tak bylo pravomocně skončeno.

III. Přípustnost dovolání

16. Nejvyšší soud v dovolacím řízení postupoval a o dovolání rozhodl podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném od 30. 9. 2017 (viz čl. II zákona č. 296/2017 Sb.), dále jen „o. s. ř.“.

17. Dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou, za splnění podmínky § 241 odst. 1 o. s. ř. a obsahovalo náležitosti vyžadované § 241a odst. 2 o. s. ř. Nejvyšší soud se proto dále zabýval přípustností dovolání.

18. Podle § 236 odst. 1 o. s. ř. lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, jestliže to zákon připouští.

19. Podle § 237 o. s. ř., není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu nebo která v rozhodování odvolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně, anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak.

20. Nejvyšší soud shledal dovolání přípustným podle § 237 o. s. ř. pro řešení dovolací otázky, zda v tomto případě byla žalobkyně oprávněna uchovávat tělo zemřelé matky žalovaného a zda jí náleží právo na úhradu nákladů s tím spojených vůči žalovanému, a to na základě platně uzavřené smlouvy. Tato otázka dosud nebyla v judikatuře Nejvyššího soudu řešena.

IV. Důvodnost dovolání

21. Dovolání není důvodné.

22. Nejvyšší soud posuzoval věc podle níže uvedených právních norem ve znění účinném ke dni 20. 12. 2007, kdy tělo zemřelé matky žalovaného bylo převezeno do prostor žalobkyně, přestože žalobkyně v projednávané věci uplatnila svůj nárok až za období od 16. 2. 2011 do 22. 4. 2013. K relevantnímu jednání mezi účastníky, na jejichž základě uchovávala žalobkyně tělo zemřelé ve svém chladičím zařízení, totiž došlo již dne 20. 12. 2007.

23. Podle § 115 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), vznikne-li podezření, že smrt člověka byla způsobena trestným činem, musí být mrtvola prohlédnuta a pitvána. Pohřbit mrtvolu lze v takových případech jen se souhlasem státního zástupce. O tom rozhodne státní zástupce s největším urychlením.

24. Podle § 2 písm. c) zákona o pohřbnictví, ve znění do 31. 12. 2009, se pro účely tohoto zákona rozumí pohřbením uložení lidských pozůstatků do hrobu nebo hrobky na veřejném nebo neveřejném pohřebišti nebo jejich zpopelnění v krematoriu.

25. Podle § 4 odst. 1 písm. f) a h) zákona o pohřbnictví, ve znění do 31. 12. 2009, s lidskými pozůstatky a s lidskými ostatky musí být zacházeno důstojně a tak, aby nedošlo k ohrožení veřejného zdraví nebo veřejného pořádku; z těchto důvodů je zakázáno provést pohřbení jiným způsobem než uvedeným v § 2 písm. c) a zacházet s lidskými pozůstatky nebo lidskými ostatky způsobem dotýkajícím se důstojnosti zemřelého nebo mravního cítění pozůstalých a veřejnosti.

26. Podle § 4 odst. 4 zákona o pohřbnictví, ve znění do 31. 12. 2009, jestliže došlo k úmrtí ve zdravotnickém zařízení nebo v ústavu sociální péče, hradí toto zdravotnické zařízení nebo ústav sociální péče po dobu 48 hodin od úmrtí náklady spojené s uložením lidských pozůstatků; byla-li provedena pitva, počítá se lhůta 48 hodin od provedení pitvy. Náklady spojené s uložením lidských pozůstatků ve zdravotnickém zařízení nebo ústavu sociální péče po uplynutí 48 hodin od úmrtí nebo pitvy a s jejich převozem nebo s jejich uložením po uplynutí této doby u jiného subjektu hradí ten, kdo sjedná pohřbení podle § 5 odst. 1. Pokud zdravotnické zařízení nebo ústav sociální péče po uplynutí 48 hodin od úmrtí nemohou samy zajistit další uložení lidských pozůstatků, zajistí jejich uložení u jiné osoby; přitom jsou povinny počínat si tak, aby náklady spojené s převozem a uložením do doby pohřbení byly co nejnižší. Obec může obecně závaznou vyhláškou upravit způsob a podmínky převozu a přechodného uložení zemřelých.

27. Podle § 5 odst. 1 věty první zákona o pohřbnictví, ve znění do 31. 12. 2009, nesjedná-li ve lhůtě 96 hodin od oznámení úmrtí podle zvláštního právního předpisu žádná fyzická nebo právnická osoba pohřbení nebo nebyla-li zjištěna totožnost mrtvého do 1 týdne od zjištění úmrtí a žádné zdravotnické zařízení v souladu s podmínkami stanovenými zvláštním právním předpisem neprojevílo zájem o využití lidských pozůstatků pro potřeby lékařské vědy a výzkumu nebo k výukovým účelům, je povinna zajistit pohřbení obec, na jejímž území k úmrtí došlo nebo byly lidské pozůstatky nalezeny, případně vyloženy z dopravního prostředku. Lidské pozůstatky osob, u nichž nebyla zjištěna totožnost, mohou být pohřbeny pouze uložením do hrobu nebo hrobky.

28. Podle § 11 odst. 1 vyhlášky Ministerstva zdravotnictví České socialistické republiky č. 19/1988 Sb., o postupu při úmrtí a o pohřbnictví, ve znění do 31. 3. 2012, od pohřbu se může upustit, jestliže se těla mrtvého má trvale použít k vědeckým nebo výukovým účelům. Takto lze použít těla zemřelých osob,

- a) které s tím projevíly před úmrtím písemný souhlas,
- b) jejichž totožnost nelze zjistit nebo
- c) o které se do 96 hodin od zjištění úmrtí prohlížejícím lékařem nikdo nepřihlásil, přestože osoby jim blízké byly včas prokazatelně vyrozuměny, pokud mrtvý před úmrtím neučinil opatření o pohřbu.

29. Podle § 81 odst. 1 zákona o zdravotních službách, ve znění do 13. 3. 2013, část těla odebranou pacientovi při poskytování zdravotní péče nebo tělo zemřelého, včetně odebraných částí z těla zemřelého, lze uchovat a použít

- a) pro potřeby vědy, výzkumu nebo k výukovým účelům ve zdravotnictví,
- b) pro použití při léčbě příjemce lidských tkání a buněk podle zákona o lidských tkáních a buňkách,
- c) pro potřeby transplantací podle zákona upravujícího transplantace,
- d) k použití pro výrobu léčiv podle zákona o léčivech a podle zákona o lidských tkáních a buňkách,
- e) pro potřeby stanovené jiným právním předpisem.

30. Podle § 81 odst. 2 zákona o zdravotních službách, ve znění do 13. 3. 2013, pro potřeby podle odstavce 1 písm. a), b), d) nebo e) lze část těla odebranou pacientovi při poskytování zdravotní péče použít, pokud byla pacientovi o možnosti jejího uchování, darování a použití podána poskytovatelem informace a pacient s tím vyslovil podle tohoto zákona prokazatelný souhlas a v případě použití pro potřeby podle odstavce 1 písm. b) nebo d) byly splněny podmínky podle zákona o lidských tkáních a buňkách; pro potřeby podle odstavce 1 písm. a), b), d) nebo e) lze tělo zemřelého, včetně odebraných částí z těla zemřelého, použít, pokud s tím zemřelý za svého života vyslovil podle tohoto zákona

prokazatelný souhlas, v případě použití pro potřeby podle odstavce 1 písm. b) nebo d) byla zemřelému za jeho života podána informace o možnosti darování tkání nebo buněk pro tyto účely, jejich odběru, uchování a použití a byly splněny podmínky podle zákona o lidských tkáních a buňkách a nebude zmařen účel pitvy, a to zejména v případech, kdy vzniklo podezření, že příčinou úmrtí je trestný čin nebo sebevražda; jestliže zemřelý za svého života nevyjádřil prokazatelný souhlas, může prokazatelný souhlas vyslovit osoba blízká zemřelému.

31. Podle § 26 odst. 4 zákona o péči o zdraví lidu, ve znění do 17. 10. 2008, pokud byla v souvislosti s léčebně preventivní péčí pacientovi odebrána jakákoliv část jeho těla, lze ji uchovat a použít (dále jen „část těla pacienta“)

- a) pro potřeby lékařské vědy, výzkumu nebo k výukovým účelům,
- b) pro výrobu zdravotnických prostředků podle zvláštního právního předpisu,
- c) pro výrobu nebo přípravu léčiv podle zvláštního právního předpisu, nebo
- d) pro výrobu bioimplantátů; bioimplantátem se rozumí tkáň lidského původu, ve které po jejím zpracování nelze prokázat přítomnost živých buněk; bioimplantátem není tkáň lidského původu zpracovaná prostým zmrazením a určená pro potřeby transplantací podle zvláštního právního předpisu (dále jen „lékařské potřeby“), a to pouze pokud byla pacientovi o možnosti jejího uchování a použití pro lékařské potřeby podána ošetřujícím lékařem informace a pacient s tím vyslovil prokazatelný písemný souhlas.

32. Podle § 26 odst. 5 zákona o péči o zdraví lidu, ve znění do 17. 10. 2008, použít tělo zemřelého lze jen pro lékařské potřeby, a to pouze pokud

- a) s tím zemřelý za svého života vyslovil prokazatelný písemný souhlas; v případě, že zemřelý za svého života nevyjádřil prokazatelně svou vůli, může prokazatelný písemný souhlas s použitím těla zemřelého vyslovit osoba blízká zemřelému; pokud zdravotnické zařízení vyslovení souhlasu zemřelého nezjistí nebo osoba blízká zemřelému tento souhlas nevysloví, nelze pro lékařské potřeby tělo zemřelého použít,
- b) nevzniklo podezření, že příčinou smrti je přenosná nemoc,
- c) se nejedná o zemřelého ve výkonu vazby nebo trestu odnětí svobody,
- d) nebude zmařen účel pitvy, a to zejména v případech, kdy vzniklo podezření, že příčinou úmrtí je trestný čin nebo sebevražda.

33. Podle § 26 odst. 5 zákona o péči o zdraví lidu, ve znění do 17. 10. 2008, pro lékařské potřeby je možné část těla pacienta použít nebo tělo zemřelého uchovat a použít anebo použít tělo zemřelého, pouze pokud to lze provést takovým způsobem, který neohrozí zdraví jiného člověka. Za tím účelem se posoudí zdravotní způsobilost pacienta nebo zemřelého. Pro posouzení zdravotní způsobilosti se provedou taková lékařská vyšetření a postupy, které zhodnotí zdravotní stav pacienta nebo zemřelého, a stanoví takové postupy, které vyloučí rizika pro zdraví osob při použití části těla pacienta nebo těla zemřelého. Za posouzení zdravotní způsobilosti odpovídá zdravotnické zařízení, které provedlo odběr nebo v němž vznikly podmínky pro použití těla zemřelého. Před použitím části těla pacienta nebo těla zemřelého musí být prokázáno, že byla posouzena zdravotní způsobilost pacienta nebo zemřelého. Zdravotnická dokumentace obsahující údaje o zdravotním stavu pacienta nebo zemřelého musí být vedena tak, aby byla zachována jeho anonymita, a musí být dohledatelná.

34. Podle § 39 obč. zák., neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přiči dobrým mravům.

35. Nejvyšší soud při posuzování této věci vycházel ze zásady zakotvené v Listině základních práv a svobod, podle které je právně dovoleno vše, co není právem (resp. zákonem) zakázáno, přičemž právní normy fyzickým a právnickým osobám mlčky dovolují i chování právně výslovně neupravené, které však nesmí být proti zákonu nebo obcházením zákona (čl. II odst. 3 ústavního zákona č. 2/1993 Sb. ze dne 16. 12. 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku

České republiky).

36. V poměrech projednávané věci Nejvyšší soud rovněž přihlédl k zásadě dispozitivnosti upravené v § 2 odst. 3 obč. zák., podle které si účastníci občanskoprávních vztahů mohou vzájemná práva a povinnosti upravit dohodou odchylně od zákona, jestliže to zákon výslovně nezakazuje a jestliže z povahy ustanovení zákona nevyplývá, že se od něj nelze odchýlit.

37. Ústavní soud v nálezu ze dne 14. 4. 2005, sp. zn. [I. ÚS 625/03](#), který byl publikován ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 37, ročník 2005, s. 157, a který je rovněž dostupný na <http://www.nalus.usoud.cz>, uzavřel, že základním principem výkladu smluv je priorita výkladu, který nezakládá neplatnost smlouvy, před takovým výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá, jsou-li možné oba výklady. Je tak vyjádřen a podporován princip autonomie smluvních stran, povaha soukromého práva a s tím spojená společenská a hospodářská funkce smlouvy. Není ústavně konformní a je v rozporu s principy právního státu taková praxe, kdy obecné soudy upřednostňují výklad vedoucí k neplatnosti smlouvy, před výkladem neplatnost smlouvy nezakládajícím.

38. Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 30. 8. 2011, sp. zn. [30 Cdo 4831/2010](#) (rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou dostupná na <http://www.nsoud.cz>), vyslovil, že závěr, že právní úkon je neplatný pro rozpor se zákonem nebo proto, že zákon obchází, není možné učinit jen na základě gramatického výkladu, nýbrž je vždy třeba zkoumat účel zákonného zákazu či příkazu. Je v rozporu s principy právního státu, jestliže je preferován přístup upřednostňující výklad vedoucí k závěru o neplatnosti smlouvy před výkladem, na jehož základě není možno neplatnost smlouvy dovodit.

39. Podobně v rozsudku ze dne 5. 11. 2012, sp. zn. [28 Cdo 3911/2011](#), Nejvyšší soud uzavřel, že sankce absolutní neplatnosti obsažená v § 39 obč. zák. představuje významný zásah do autonomie vůle smluvních stran. Proto je možné ji uplatnit pouze subsidiárně, pokud konkrétní vada úkonu či kontrakčního jednání není postižitelná podle jiných ustanovení zákona, zejména jestliže taková ustanovení obsahují mírnější sankci (např. § 40a nebo § 49a obč. zák.).

40. V tomto případě odvolací soud založil své rozhodnutí na závěru, že k uchování těla zemřelé matky žalovaného v zařízení žalobkyně došlo na výslovnou žádost žalovaného, přičemž žalobkyně tento požadavek akceptovala a uchování tělesných pozůstatků prováděla, proto právním důvodem žalobního požadavku na zaplacení nákladů s tím spojených v obvyklé výši je dohoda účastníků.

41. Nejvyšší soud považuje tento závěr za správný. Lze přisvědčit žalobkyni, že se jedná o situaci zákonem o pohřbnictví neupravenou. Relevantní přitom je, že právní jednání účastníků řízení, jehož obsahem byla vzájemná dohoda o dočasném nakládání s tělem zemřelé matky žalovaného, když ze skutkových zjištění obou soudů nevyplývalo, že by se dohoda měla týkat trvalého uložení pozůstatků, není zákonem výslovně zakázáno, přičemž neodporuje ustanovením zákona o pohřbnictví, jež upravují způsob nakládání s lidskými pozůstatky, ani je neobchází, a proto lze tomuto ujednání žalobkyně a žalovaného přiznat účinky platného právního jednání. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že tělo zemřelé matky žalovaného je uchováváno v nemocnici, tedy ve zdravotnickém zařízení, jež je k dočasnému uchování těla přizpůsobeno. Tím nebyl porušen zákonem o pohřbnictví upravený postup v nakládání s lidskými pozůstatky před pohřbením, ani chráněné hodnoty jako jsou ochrana zdraví a důstojnost zacházení s lidskými ostatky, a to i přes značnou délku uchování těla v posuzovaném případě. K tomu lze dodat, že za důstojné zacházení s lidskými pozůstatky lze, v souladu s všeobecně přijímanými etickými pravidly, považovat takové jednání, které by nepřivodilo újmu ani živé osobě (vyjma nezbytných zdravotně hygienických opatření).

42. Žalovaným namítaný rozpor se zákonem měl spočívat v tom, že mezi účastníky došlo k dohodě o uchování lidských pozůstatků po uplynutí lhůty 96 hodin „po udělení souhlasu státního zástupce s pohřbením“. Zákon o pohřbnictví však žádnou lhůtu počítanou od „souhlasu státního zástupce s

pohřbením“ neupravuje. V souladu s poznatky lékařské vědy stanoví pouze podmínky, za nichž je třeba lidské pozůstatky uchovávat do doby pohřbení, aby nedošlo k ohrožení veřejného zdraví, a dále, kdo je oprávněn nebo povinen pohřbení zajistit. Pouze v § 5 odst. 1 zákona o pohřebnictví je upravena lhůta 96 hodin od oznámení úmrtí, po jejímž uplynutí je obec, na jejímž území k úmrtí došlo, povinna zajistit pohřbení. V tomto případě se ale tato lhůta vůbec neuplatní, neboť to zvláštní norma (§ 115 odst. 1 trestního řádu) vylučuje, pokud možnost pohřbení váže na souhlas státního zástupce. Nikde však není řečeno, že by od udělení souhlasu státního zástupce měla začít běžet nějaká konkrétně stanovená lhůta, po jejímž uplynutí by tělo mělo být pohřbeno. Z daného ustanovení pouze plyne, že povinnost zajistit pohřbení přechází na příslušnou obec. Neplyne z něj, v jaké lhůtě má obec pohřbení zajistit. Rozpor s žádným kogentním ani jiným ustanovením zákona tak zde nelze shledat. V této souvislosti je třeba uvést, že dohoda účastníků nejde proti smyslu citované úpravy, neboť nezabývá zákonem určenou osobu odpovědnosti za provedení pohřbu ani nebrání samotnému pohřbení, pokud k němu bude chtít obec přistoupit.

43. Nadto, zákon o pohřebnictví v § 4 odst. 4 upravuje nejen otázku úhrady nákladů spojených s uložením lidských pozůstatků ve zdravotnickém zařízení (věta první a druhá citovaného zákona), nýbrž i otázku „dalšího uložení lidských pozůstatků“ (věta třetí). Zákon tedy počítá s tím, že ve lhůtách podle § 5 zákona o pohřebnictví musí být postaveno najisto, zda někdo zajistí (vypraví) pohřeb, přičemž lhůta pro pohřbení jako taková není zákonem vůbec stanovena. Lidské pozůstatky tedy mohou být ve zdravotnickém zařízení uloženy déle (např. z důvodu vedení trestního řízení), aniž by pro tyto případy stanovil nějakou lhůtu. Těžko pak uzavírat, že by dohoda o takovém uložení, uzavřená se zdravotnickým zařízením, byla v rozporu se zákonem.

44. Dále lze poukázat na § 4 odst. 4 zákona o pohřebnictví, ve kterém je řešena otázka úhrady nákladů spojených s uložením lidských pozůstatků ve zdravotnickém zařízení, a který stanoví, že do 48 hodin od úmrtí/pitvy nese náklady na uložení pozůstatků samo zdravotnické zařízení, po uplynutí této lhůty pak ten, kdo sjedná pohřbení. Cílem tohoto ustanovení je řešit nejasnou situaci v hrazení nákladů spojených s uložením (popř. i přepravou) lidských pozůstatků do doby, než je sjednáno pohřbení, a umožnit zdravotnickým zařízením a ústavům sociální péče využívat kapacity jejich chladicích zařízení k ukládání lidských pozůstatků pouze po minimální nezbytnou dobu. Vzhledem k tomu, že pohřbení těla nebylo v projednávané věci sjednáno, lze dovodit, že úhrada nákladů spojených s uložením těla v oblasti, která není zákonem o pohřebnictví vůbec pokryta, přičemž se jedná o otázku ryze soukromoprávní, a proto zde není žádného důvodu, pro který by si zdravotnické zařízení nemohlo sjednat, že náklady spojené s uložením neponese ono, ale místo něj třetí osoba.

45. Pokud žalovaný poukazoval na zákony „navazující na zákon o pohřebnictví“, pak tato argumentace nebyla přílehavá. Zákon o zdravotních službách nabyl účinnosti až v dubnu 2012, tedy až poté, co ke dni 20. 12. 2007 došlo k uzavření dohody mezi účastníky o dočasném nakládání s tělem zemřelé matky žalovaného, přičemž tento zákon nemá žádné ustanovení, zakládající nepravou retroaktivitu ve vztahu k právním vztahům v oblasti pohřebnictví, které vznikly před jeho účinností. Navíc § 81 odst. 1 a 2 zákona o zdravotních službách se týká případů, kdy část těla, popřípadě tělo zemřelého, má být použito k dalším účelům (pro vědu, výzkum, výuku ve zdravotnictví, léčbu, výrobu léčiv či jiné potřeby stanovené právním předpisem), přičemž § 26 odst. 4, 5 a 6 zákona o péči o zdraví lidu pak podrobně upravuje podmínky, za kterých lze použít tělo zemřelého pro lékařskou vědu, výrobu léčiv, výrobu bioimplantátů či jiné potřeby, respektive pro lékařské potřeby. V daném případě se však o další použití těla zemřelé matky žalovaného ve smyslu těchto zákonných ustanovení nejedná. Řešených otázek se pak nedotýká ani zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů.

46. Námitka žalovaného ohledně identity tělesných pozůstatků uchovávaných žalobkyní se týká zjevně otázky vad plnění ze smlouvy, avšak žalovaný nikde netvrdí, že by nároky z vadného plnění uplatnil, přičemž odvolací soud na této otázce své rozhodnutí ani nezaložil (srov. usnesení Nejvyššího

soudu ze dne 27. 5. 1999, sp. zn. [2 Cdon 808/97](#), uveřejněné ve Sb. rozh. obč. pod číslem 27/2001).

47. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že rozhodnutí odvolacího soudu je správné, a proto podle § 243d odst. 1 písm. a) o. s. ř. dovolání žalovaného zamítl.